

GASTON DURNEZ

«Felix Timmermans. Een biografie»

Tielt, Lannoo, 2001, 820 p. ⁹

Het lijkt er sterk op dat Felix Timmermans, ruim vijftig jaar na zijn overlijden, nog steeds sterk in het collectieve geheugen van het lezerspubliek in Vlaanderen en Nederland gegrift staat. De afgelopen jaren verscheen bijvoorbeeld nog een bijzonder succesvolle leeseditie van zijn verzameld werk bij het Davidsfonds; in die reeks werden niet alleen klassieke teksten opgenomen, zoals bijvoorbeeld *Pallierter* en *Boerenpsalm*, maar ook veel minder bekende en belangrijke schetsen en verhalen. Daarnaast is ook de aandacht voor de biografische persoon Timmermans allerm minst tanend. De talrijke volumes van het *Jaarboek van het Felix Timmermans-genootschap* hebben talloze gegevens opgedolven rond het leven en het oeuvre van de auteur. Nu ligt, tenslotte, een monumentale biografie voor van ruim 800 bladzijden. De auteur daarvan is de journalist Gaston Durnez, die zich eerder al als een cultuurhistoricus liet kennen met zijn tweedelige studie over de krant *De Standaard*, of met het vlot leesbare essay *De goede Fee*, dat als een voorstudie voor dit nieuwe werk beschouwd kan worden.

Over de globale beoordeling kan allerm minst twijfel bestaan. Gaston Durnez heeft, tot nader order, met dit boek een

⁹ Voor deze bespreking werd de tweede, gewijzigde druk van het boek gebruikt.

standaardwerk over Felix Timmermans geschreven dat qua diepgang en qua informatie alle eerdere biografische essays ruim overtreft. De auteur heeft niet alleen de omvangrijke secundaire literatuur verwerkt, hij is er ook in geslaagd om (onder meer via gesprekken met een aantal betrokkenen) tal van nieuwe gegevens aan te brengen, waardoor biografische leemten worden opgevuld. Zo gaat bijvoorbeeld heel wat aandacht uit naar de jeugd en de ‘wordingsjaren’ van de jonge auteur. Het wordt duidelijk dat Timmermans, via uiteenlopende vrienden en kennissen, zijn toevlucht zocht bij diverse invloedssferen (literair en artistiek, maar ook levensbeschouwelijk). Tevens wordt overtuigend aangetoond hoe de jonge schrijver zijn vak heeft geleerd met vallen en opstaan, te beginnen met stijloefeningen in een bijzonder stuntelig taalgebruik. Op dezelfde wijze krijgen ook de andere episodes in het leven van de auteur hier nader reliëf. De levensomstandigheden in ‘Lierke Plezierke’, de perikelen in een kleine stadsgemeenschap, de politieke gebeurtenissen en de levensbeschouwelijke conflicten, Timmermans’ reizen en lezingen... dat alles krijgt een mooie plaats in het levensverhaal van de schrijver-observator.

Daarbij komt nog dat de auteur Gaston Durnez – als gewezen journalist is dat overigens niet verwonderlijk – doorlopend blijf geeft van een vlotte pen. Anekdoten en historische data worden naadloos met elkaar verweven. Sterker nog, van bij het begin manifesteert Durnez zich niet als een afstandelijke wetenschapper, maar integendeel als een geëngageerde verteller. Hij komt geregeld tussen in zijn eigen verhaal, heeft het vaak gemoedelijk over ‘bij ons in Lier’, gebruikt zijn eigen dialect

en zijn sappige beeldspraak om het verhaal te stofferen. Met andere woorden, bij momenten heeft de lezer zelfs de indruk dat hij een tekst van Timmermans zelf aan het lezen is, en niet een essay over diens feitelijke leven. Dat Durnez doorlopend sympathiseert met zijn protagonist, zal evenmin verwonderen. In deze studie wordt de identificatie met Felix Timmermans ver doorgedreven, waardoor voor kritische kanttekeningen nauwelijks enige plaats wordt ingeruimd. Durnez gaat in vele gevallen spontaan uit van de goede bedoelingen van de auteur, en die intuïtieve sympathie weegt bij hem veel zwaarder door dan de kritiek die door anderen aan het adres van Timmermans is gericht.

Precies in dit opzicht blijft de afstandelijke lezer in mij, na de lectuur van dit monumentale boek, enigszins op zijn honger zitten. Aan de ene kant heb ik waardering voor de wijze waarop Timmermans hier wordt geportretteerd via een schat aan informatie. De schrijver komt omzeggens echt tot leven, wandelt langs de Nete, converseert met vrienden en bekenden. Via zijn ongepubliceerde teksten, zijn autobiografische notities krijgt de lezer zelfs een rechtstreekse inkijk in zijn gevoels- en zijn gedachtenwereld. Dat alles is niet vanzelfsprekend, zeker niet wanneer over een auteur reeds zoveel is geschreven.

Aan de andere kant blijft de geïnteresseerde lezer in een aantal gevallen duidelijk met vragen en problemen zitten. Die hangen grotendeels samen met het feit dat het hier een bijzonder vlot geschreven, haast journalistieke studie betreft, waarin anekdoten en herinneringen grotendeels de bovenhand halen op analyse en beschouwing. Timmermans verschijnt daardoor als de

held van het verhaal, maar om dat ten volle te realiseren is de globale encensering toch aanzienlijk ingekrompen. Zo wordt bijvoorbeeld vrij weinig aandacht geschonken aan de globale literaire situatie waarin Timmermans werkzaam was. Her en der citeert Durnez wel uit recensies over diens werk – ofwel om ze met instemming te gebruiken als garanties voor Timmermans' literaire kwaliteit, ofwel om ze enigszins meewarig terzijde te schuiven –, maar de kritische receptie van zijn werk en zijn literaire reputatie worden hier toch niet echt onderzocht. Dat is bijzonder jammer aangezien Timmermans' positie nauw verweven is met die van het genre van de streekroman. De hoogtes en laagtes in Timmermans' carrière hangen daarmee samen. Ook de enthousiaste ontvangst van *Boerenpsalm* is in dit opzicht bijzonder relevant, aangezien duidelijk aangetoond kan worden hoe Timmermans hier een 'moderne' roman heeft willen schrijven, zonder evenwel al de verworvenheden van zijn succes achter zich te laten. Dit soort beschouwingen blijft in deze biografische studie achterwege. Durnez heeft wel heel wat literair-kritische studies geraadpleegd – al is het merkwaardig hoe schrijffouten als "Missine" voor "Missinne" en "Van Duinkerke" voor "Van Duinkerken" aan het oog van auteur en redacteur zijn ontsnapt –, maar op dat terrein blijft zijn boek alleszins sterk in gebreke.

Hetzelfde geldt eigenlijk ook voor de wijze waarop het literaire werk van Timmermans in dit boek wordt opgevoerd. Durnez is op zijn best wanneer hij de wordingsgeschiedenis van een tekst kan belichten of wanneer hij de autobiografische inslag ervan kan verduidelijken. Waar het gaat om een specifiek literaire analyse of om

een meer gedetailleerde benadering, krijgt de lezer van deze biografie alleszins nauwelijks grondige informatie. Van een geïntegreerde benadering van leven en werk is hier, anders gesteld, niet echt sprake.

Ten slotte is er, niet verwonderlijk, de kwestie van Timmermans' maatschappelijke optreden. Durnez heeft, door zijn exclusieve focus op het individu Timmermans, vrijwel geen aandacht geschonken aan de wijze waarop een 'individuele auteur' en een 'publieke figuur' (die mee door de omstandigheden en de media wordt gecreëerd) een spanningsrelatie onderhouden. Voortdurend worden de goede bedoelingen van de auteur (waaraan men op zich evenwel niet hoeft te twijfelen, want in dit opzicht is de biograaf doorgaans wel overtuigend) als uitiem criterium gehanteerd om zijn handelen te begrijpen. Het gevolg van die strategie is wel dat Felix Timmermans door dit boek, en door een brok tumultueuze geschiedenis, kuint als een sympathieke, maar vrij afstandelijke observator. Timmermans' engagement in artistieke kringen, zijn politieke engagement in het activisme, zijn lezingen in nazi-Duitsland... het wordt allemaal op een vergelijkbare wijze 'opgelost'. Telkens is de bedoeling van de auteur integer, maar kan het hem eigenlijk niet zoveel schelen; hij is afzijdig. Vergaderingen heeft hij nauwelijks bijgewoond, lezingen zijn lezingen en voor informatie over het land en zijn regime is geen tijd, enzovoort. Deze versie gaat evenwel voorbij aan de impact van deze gebeurtenissen op Timmermans' leven en werk. Durnez had hier de complexiteit van een historische constellatie kunnen schetsen, met de daaraan inherente ambivalenties

en aarzelingen en met de moeilijkheden waarmee individuele idealisten te kampen kregen, maar dat heeft hij systematisch (en, naar het lijkt, doelbewust) nagelaten. Alles wat aan deze biografie ook een tragische dimensie had kunnen geven – en aanzetten daarvoor zijn er vanaf de prille jeugdijaren tot het tragische levenseinde van de auteur – is geminimaliseerd, in een poging om van Timmermans ondanks alles een Pallieter-achtige levensgenieter te kunnen maken. Het conflict tussen de auteur en zijn meest geliefde personages mocht blijkbaar niet te groot worden.

Deze kritische bemerkingen zijn niet zonder belang, maar het dient gezegd dat deze biografie ze ook voor het eerst mogelijk maakt. Durnez opent, met andere woorden, een aantal kwesties die ongetwijfeld nog stof zullen opleveren voor verder historisch, cultuurhistorisch en literair onderzoek. Dat is geen geringe verdienste. Dat een streekauteur verdacht veel gaat lijken op de pittoreske personages uit zijn streekromans, zullen wij erbij moeten nemen, denk ik, net zoals modernistische auteurs onveranderlijk grote piekeraars blijken als hun biografie wordt geschreven. Ook dat zijn de beperkingen van een genre.

Dirk de Geest